

І.С. Найда, асистент
Одеський державний аграрний університет

ВПЛИВ СОЦІОЕКОНОМІКИ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розглянуто вплив соціоекономіки на ефективність виробничо-господарської діяльності аграрних підприємств. Обґрунтовано використання аграрними підприємствами соціоекономічних засад, що передбачає дотримання раціональних параметрів виробничо-господарської діяльності, зокрема в розрізі навантаження сільськогосподарських угідь на одного працівника, інтенсифікації виробництва, середньомісячної оплати праці.

Ключові слова: соціоекономіка, ефективність, виробничо-господарська діяльність, аграрні підприємства, групування, навантаженість сільськогосподарських угідь, оплата праці.

Постановка проблеми. Аграрний сектор економіки України представлений різними організаційно-економічними формами, з різним рівнем ефективності господарювання та з різними можливостями впливати на соціоекономічний розвиток. Ефективне функціонування аграрних підприємств постає важливою науково прикладною проблемою. Аграрні підприємства відіграють важливу роль у забезпеченні продовольчої та економічної безпеки держави. Від їх розвитку залежить формування конкурентного середовища в аграрній сфері, розширення експортного потенціалу країни та створення сприятливих соціальних умов життя сільських жителів і покращення добробуту їхніх сімей.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні, методологічні й практичні питання підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності аграрних підприємств в умовах трансформаційної економіки розкриті й обґрунтовані в наукових працях В.Г. Андрійчука, П.С. Березівського, В.П. Галушко, М.М. Ільчука, Г.Г. Кірейцева, М.Й. Маліка, П.Т. Саблука, В.К. Савчука, М.П. Сахацького, О.В. Шкільова, О.М. Шпичака та інших [1-3]. Значний внесок у розробку концептуальних основ формування та ефективного функціонування соціоекономіки як перспективної моделі розвитку аграрного сектору України зробили вітчизняні вчені-економісти В.М. Геєць, О.М. Бородіна, І.В. Прокопа, В.В. Юрчишин [4-5]. Поряд з цим, недостатньо

дослідженими залишаються питання оцінки впливу соціоекономіки на ефективність виробничо-господарської діяльності аграрних підприємств.

Формулювання цілей статті. Метою статті є наукове обґрунтування впливу соціоекономіки на ефективність виробничо-господарської діяльності аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу досліджень. Використання аграрними підприємствами соціоекономічних засад передбачає дотримання раціональних параметрів виробничо-господарської діяльності, зокрема в розрізі навантаження сільськогосподарських угідь на одного працівника, середньомісячної оплати праці, інтенсифікації виробництва), забезпечення економічної ефективності якої є вигідним як кожному підприємству, так і його працівникам. Для оцінки впливу зазначених факторів на економічну ефективність виробничо-господарської діяльності господарства було проведено групування. Вибірку сформували 44 аграрних підприємств, що спеціалізуються на виробництві зернових та технічних культур і знаходяться в Гайсинському, Тростянецькому та Тульчинському районах Вінницької області.

Проаналізуємо вплив навантаження сільськогосподарських угідь на одного працівника, зайнятого в сільському господарстві, на економічну ефективність виробничо-господарської діяльності аграрних підприємств Вінницької області (табл. 1).

Аналіз даних табл. 1 показує, що найвища ефективність господарювання досягається у аграрних підприємствах, де навантаження сільськогосподарських угідь на одного працівника, зайнятого у сільському господарстві, складає понад 45 га, середній рівень рентабельності знаходиться на рівні 28,4 %.

До третьої групи відносяться великі підприємства, у яких навантаження сільськогосподарських угідь на одного працівника, зайнятого у сільському господарстві, в середньому становить 76,6 га. Площа ріллі в розрахунку на 1 підприємство в господарствах групи складає 2627,5 га, що на порядок і більше перевищує відповідні значення господарств першої і другої групи. Відповідно спостерігається зростання вартості виробничих фондів в розрахунку на 1 працівника до 89,5 грн. Середньомісячна заробітна плата 1 працівника, яка є найбільшою, 1407,0 грн позитивно впливає на продуктивність праці – 385,1 тис. грн на особу.

1. Вплив навантаження сільськогосподарських угідь на одного працівника, зайнятого в сільському господарстві, на економічну ефективність виробничо-господарської діяльності аграрних підприємств Вінницької області

Показник	Групи підприємств за розміром навантаження сільськогосподарських угідь на 1 працівника, зайнятого у сільському господарстві, га:			В середньому по сукупності
	1	2	3	
	до 20	20-45	понад 45	
Кількість одиниць сукупності в групі	14	17	13	44
Площа сільськогосподарських угідь в розрахунку на 1 працівника, зайнятого в сільському господарстві, га	10,9	31,9	76,6	28,1
Площа ріллі в розрахунку на 1 підприємство, га	1059,0	1549,5	2627,5	1711,9
Середньомісячна заробітна плата 1 працівника, зайнятого в сільському господарстві, грн	1287,3	1332,8	1407,0	1320,8
Вартість основних виробничих фондів в розрахунку на 1 працівника, грн	70,1	69,8	89,5	73,1
Продуктивність праці, тис. грн/особу	116,2	146,2	385,1	169,2
Виробничі витрати, грн. на 1 га	9053,3	4491,0	4447,3	5412,1
Вартість валової продукції (в постійних цінах 2010 р.) в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.	1065,6	457,9	502,9	603,1
Отримано чистого доходу в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн	1025,7	492,3	576,1	639,5
Отримано прибутку в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.	221,8	81,4	127,6	130,8
Вартість орендної плати в розрахунку за 1 га сільськогосподарських угідь, грн	295,4	385,6	410,2	377,9
Рівень рентабельності виробництва, %	27,6	19,8	28,4	25,7

Джерело: розрахунки за даними Головного управління статистики у Вінницькій області

Водночас, в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь вартість валової продукції (в постійних цінах 2010 р.), чистого доходу та прибутку є нижчою вдвічі ніж в господарствах першої групи, де навантаження сільськогосподарських угідь на 1 працівника дорівнює 10,9 га.

Таким чином, можна зробити висновок, що діяльність підприємств третьої групи має соціоекономічний характер. Підприємства спрямовані не лише на отримання максимальних прибутків, але й вкладають кошти на оновлення основних виробничих фондів, створення сприятливих умов праці та забезпечення гідного рівня оплати праці, що у свою чергу впливає на зростання продуктивності праці працівників.

Виробничі витрати в розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь характеризують рівень інтенсифікації виробництва. Тому доцільно дослідити вплив інтенсифікації виробництва сільськогосподарської продукції на економічну ефективність аграрних підприємств (табл. 2).

Цифрові матеріали табл. 2 свідчать про те, що найбільше коштів на 1 га сільськогосподарських угідь вкладають середні та великі за розміром підприємства, для яких характерним є зменшення навантаження сільськогосподарських угідь на 1 працівника, збільшення капіталоозброєності та підвищення рівня оплати праці, що сприяє створенню оптимальних умов для досягнення найвищої продуктивності праці, прискореного зростання суспільного виробництва та добробуту працівників. Так, найвищий рівень продуктивності праці досягається в підприємствах 3 групи і дорівнює 172,6 тис. грн/ особу.

Належне забезпечення основними засобами та використання якісного насіння, добрив та засобів захисту рослин позитивно впливають та максимізують використання сільськогосподарських угідь. Збільшення рівня витрат негативно впливає на рівень рентабельності виробництва, але максимізує ефективність використання сільськогосподарських угідь. Даний висновок підтверджується обсягами прибутку в розрахунку на 100 га, які є найвищі в підприємствах 3 групи – 176,7 тис. грн.

Необхідність узгодження економічних інтересів всіх учасників виробничо-господарської діяльності в аграрних підприємствах, підтверджується тим, що група господарств з максимальною середньомісячною заробітною платою 1 працівника понад 1600 грн отримує найвищий рівень рентабельності виробництва 27,3 % (табл. 3).

2. Вплив інтенсифікації на економічну ефективність виробничо-господарської діяльності аграрних підприємств Вінницької області

Показник	Групи підприємств за виробничими витратами на 1 га с.-г. угідь, грн.			В середньому по сукупності
	1	2	3	
	до 3500	3500-5500	понад 5500	
Кількість одиниць сукупності в групі	13	17	14	44
Виробничі витрати у розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь, грн.	2610,3	4482,0	7918,0	5412,1
Площа ріллі в розрахунку на 1 підприємство, га	1242,7	1796,8	2044,6	1711,9
Середньомісячна заробітна плата 1 працівника, зайнятого в сільському господарстві, грн.	926,7	1319,8	1406,0	1320,8
Вартість основних виробничих фондів в розрахунку на 1 працівника, грн.	47,3	67,9	81,8	73,1
Площа сільськогосподарських угідь в розрахунку на 1 працівника, зайнятого в сільському господарстві, га	50,9	33,6	19,8	28,1
Продуктивність праці, тис. грн./особу	160,1	166,8	172,6	169,2
Вартість валової продукції (в постійних цінах 2010 р.) в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.	314,8	495,7	873,1	603,1
Отримано чистого доходу в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.	301,0	574,8	893,0	639,5
Отримано прибутку в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.	76,4	115,5	176,7	130,8
Вартість орендної плати в розрахунку за 1 га сільськогосподарських угідь, грн.	433,8	364,6	360,8	377,9
Рівень рентабельності виробництва, %	34,0	25,1	24,7	25,7

Джерело: розрахунки за даними Головного управління статистики у Вінницькій області

Водночас, в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь найбільше чистого доходу та прибутку, відповідно 863 тис. грн та 175,3 тис. грн., отримують підприємства, що належать до першої групи з

найменшим рівнем середньомісячної заробітної плати 1 працівника (до 1000 грн.).

3. Вплив розміру середньомісячної оплати праці на економічну ефективність виробничо-господарської діяльності аграрних підприємств Вінницької області

Показник	Групи підприємств за рівнем середньомісячної заробітної плати на 1 працівника, грн.			В середньому по сукупності
	1	2	3	
	до 1000	1000-1600	понад 1600	
Кількість одиниць сукупності в групі	14	16	14	44
Середньомісячна заробітна плата 1 працівника, грн.	751,4	1318,1	1644,2	1320,8
Площа ріллі в розрахунку на 1 підприємство, га	1061,6	2024,5	2005,1	1711,9
Вартість основних виробничих фондів в розрахунку на 1 працівника, грн.	44,2	72,8	55,0	73,1
Середня площа сільськогосподарських угідь в розрахунку на 1 працівника, зайнятого в сільському господарстві, га	15,5	43,8	15,4	28,1
Продуктивність праці, тис. грн./особу	133,0	213,2	92,4	169,2
Виробничі витрати, грн. на 1 га	6655,3	4389,0	5521,7	5412,1
Вартість валової продукції (в постійних цінах 2010 р.) в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.	857,7	486,6	598,9	603,1
Отримано чистого доходу в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.	863,0	525,1	649,8	639,5
Отримано прибутку в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.	175,3	102,3	139,5	130,8
Вартість орендної плати в розрахунку за 1 га сільськогосподарських угідь, грн.	473,1	402,3	297,8	377,9
Рівень рентабельності виробництва, %	25,5	24,2	27,3	25,7

Джерело: розрахунки за даними Головного управління статистики у Вінницькій області

У підприємствах третьої групи з найвищим середньорічним рівнем оплати праці виробіток валової продукції на одного середньорічного працюючого склав 92,4 грн., тоді як у другій групі господарств з середнім рівнем оплати 1318,1 грн – продуктивність праці склала 213,2 грн. Це свідчить про те, що рівень продуктивності праці, крім розміру заробітної плати, залежить й від інших матеріальних (премії, системи заробітної плати, забезпеченість житлом) та нематеріальних стимулів (мікроклімат в колективі, умови праці та ін.).

Однак, в сільському господарстві, зокрема в рослинництві, є фактори, що здійснюють значний вплив на продуктивність праці і не залежать від працівника, зокрема: навантаженість сільськогосподарських угідь в розрахунку на 1 працівника, капіталоозброєність праці та розмір капіталовкладень на 1 га сільськогосподарських угідь.

Висновки. Проведені групування однотипних сільськогосподарських підприємств Вінницької області дозволили визначити раціональні для них масштаби виробництва основних видів сільськогосподарської продукції та рівні їх спеціалізації, концентрації та інтенсифікації. Використання аграрними підприємствами соціоекономічних засад передбачає ефективне використання наявних ресурсів, розвиток людського капіталу та вирішення соціальних, економічних та екологічних проблем в сільській місцевості.

Бібліографічний список: 1. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз: монографія / В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2005. – 292 с. 2. Концептуальні напрями стратегії розвитку агропромислового комплексу та сільських територій України на період до 2020 року / [наук. ред. П.Т. Саблук]. – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – 50 с. 3. Сахацький М.П. Проблеми відродження сільського господарства: монографія / М.П. Сахацький. – К.: ІАЕ, 2000. – 304 с. 4. Українська модель аграрного розвитку та її соціоекономічна переорієнтація: наук. доп. / [О.М. Бородіна, В.М. Геєць, А.О. Гуторов та ін.]; НАН України, Ін-т екон. та прогноз. – К., 2012. – 56 с. 5. Юрчишин В.В. До проблеми системної переорієнтації розвитку агросфери на засадах соціоекономіки / В.В. Юрчишин // Економіка АПК. – 2013. – №11. – С.6-17.

Найда І.С. Влияние социэкономики на эффективность производственно-хозяйственной деятельности аграрных предприятий. В статье рассмотрено влияние социэкономики на эффективность

производственно-хозяйственной деятельности аграрных предприятий. Обосновано использование аграрными предприятиями социэкономических основ, что предусматривает соблюдение рациональных параметров производственно-хозяйственной деятельности, в частности в разрезе нагрузки сельскохозяйственных угодий на одного работника, интенсификации производства, среднемесячной оплаты труда.

Ключевые слова: социэкономика, эффективность, производственно-хозяйственная деятельность, аграрные предприятия, группировка, нагрузка сельскохозяйственных угодий, оплата труда.

Naida I. The influence of socioeconomic on the efficiency of production and economic activity of agricultural enterprises. *The subject of research* is to assess the impact of socioeconomic on the efficiency of production and economic activity of agricultural enterprises.

The purpose of the study is the scientific substantiation of influence of socioeconomic on the efficiency of production and economic activity of agricultural enterprises.

Research methods. The following methods were used in the research: generalization, comparison and grouping (in identifying of the impact of socioeconomic efficiency of production and economic activity of agricultural enterprises), abstract-logic (when forming conclusions).

Results of research. Agricultural sector of economy of Ukraine is represented by a variety of organizational and economic forms, with different level of efficiency of management and with different opportunities to influence socio-economic development. The use by agricultural enterprises of socioeconomic principles involves the observance of rational parameters of production and economic activity, particularly in the context of the burden of agricultural land per worker, average monthly wages, intensification of production, economic effectiveness security which is beneficial for every company and its employees. To assess the impact of these factors on the economic efficiency of production and economic activity of the economy the grouping was carried out. The sample was formed from 44 agricultural enterprises specializing in the production of grain and industrial crops which are situated in Haisyn, Trostyanets and Tulchin districts of Vinnytsia region.

Applicability results. The results of the study can be used in agricultural enterprises of different organizational-legal forms of ownership for the reorientation of the activities on the socioeconomic basis.

Keywords: socioeconomic, efficiency, production and business activities, agricultural enterprises, grouping, load of agricultural land, wages.